

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ, ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΕΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

2η εβδομάδα

(10/10/2023, 12/10/2023)

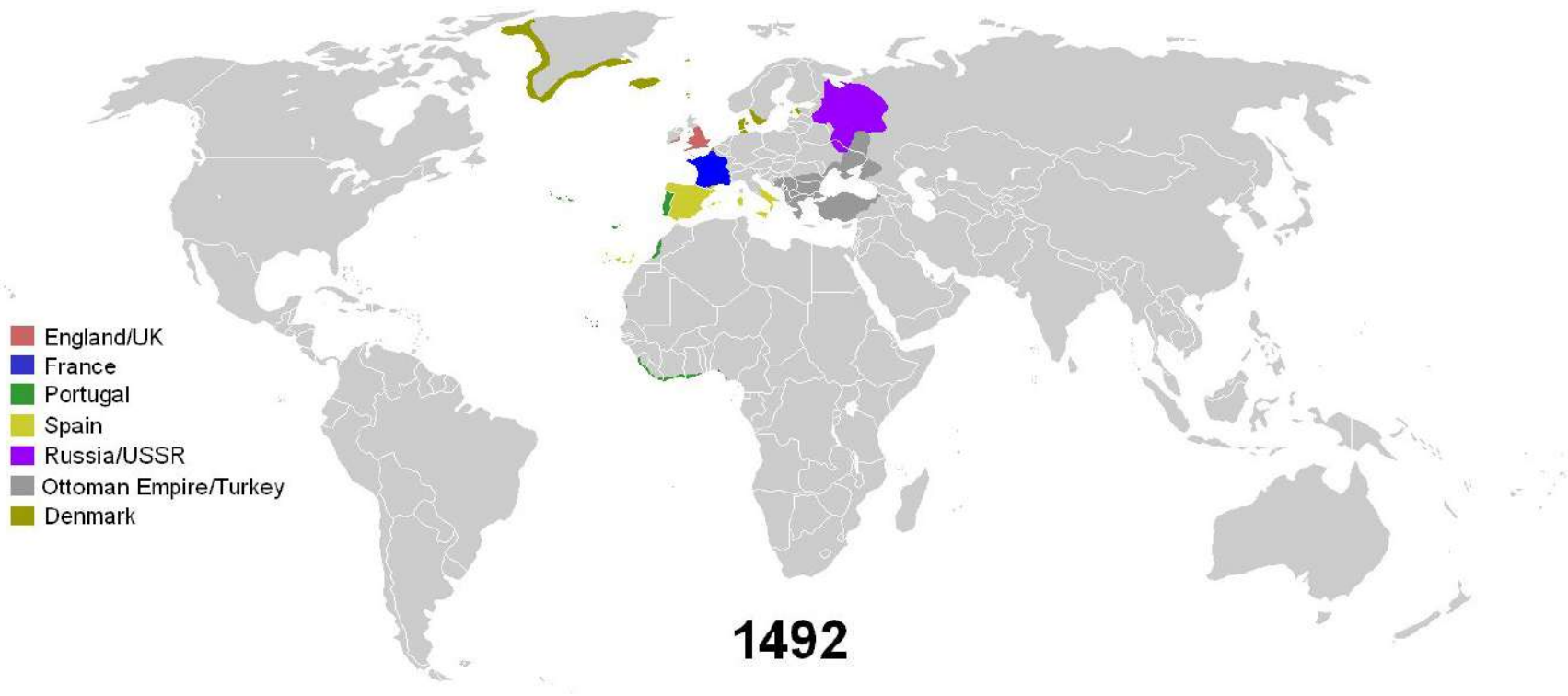
Ανθρωπολογία και Αποικιοκρατία

Δρ. Χριστίνα Γραμματικοπούλου cgram@uom.edu.gr

**Τι γνωρίζετε για
την αποικιοκρατία;**

Χάρτης Αποικιοκρατίας

πηγή: <https://www.vox.com/2014/5/8/5691954/colonialism-collapse-gif-imperialism>

Με λίγα λόγια...

- Αποικιοκρατία είναι η κυριαρχία ενός πληθυσμού σε έναν άλλον.
- Μετά το 16ο αιώνα, τεχνολογικές εξελίξεις στην ναυσιπλοΐα επιτρέπουν τη μετακίνηση και εγκατάσταση πληθυσμών από την Ευρώπη σε άλλα, ανεξερεύνητα για τους ευρωπαίους, μέρη του κόσμου, στην Αμερική, την Αυστραλία, την Αφρική και την Ασία.
- Στις περισσότερες περιπτώσεις γινόταν εγκατάσταση ευρωπαίων αποίκων στα νέα εδάφη, ενώ κάποιες φορές απλά εγκαθιστούσαν συστήματα διακυβέρνησης χωρίς δημιουργία αποικίας (για παράδειγμα, Ολλανδοί στην Ινδονησία).
- Σε κάθε περίπτωση, υπήρχε εκμετάλλευση φυσικών πόρων και ανθρώπινης εργασίας, που πλούτιζε τη μητρόπολη.
- Η κυριαρχία επί των ντόπιων πληθυσμών γινόταν με την πρόφαση του “εκπολιτισμού”, της “ιεραποστολής” κτλ., δηλαδή οι Ευρωπαίοι νοούσαν τους εαυτούς τους ως φυλετικά και πολιτιστικά ανώτερους.

16ος αι. Ο δρόμος προς την αποικιοκρατία

- Εποχή εξερεύνησης και εξάπλωσης για τους Πορτογάλους και Ισπανούς.
- Αποικίες στη Β. Αμερική
- Conquistadores στο Μεξικό, Κεντρική Αμερική και Λατινική Αμερική.
- Τα ταξίδια χρηματοδοτούν ηγεμόνες της Δ. Ευρώπης αλλά και ιδιώτες επενδυτές.
- Από τα τέλη του 16ου αι. οι Ιβηρικές χώρες αρχίζουν να χάνουν την πρωτοκαθεδρία στην αποικιακή εξάπλωση και το διηπειρωτικό εμπόριο (θα διατηρήσουν αποικίες ως τον 20ο αι.)

17ος αι. Νέες αποικιακές δυνάμεις. Ολλανδία

- Ο 17ος αι. ανήκει στις Κάτω Χώρες-Ολλανδία. Διατηρούν τον έλεγχο των μπαχαρικών σε ολόκληρη τη θάλασσα από τη Μαλαισία, στην Ινδονησία, τις Φιλιππίνες, τη Νότια Κίνα.
- Ανέθεσαν την οργάνωση εμπορικών σταθμών και τη διεξαγωγή του αποικιακού εμπορίου σε εμπορικές εταιρίες. Οι εταιρίες αυτές λάμβαναν την άδεια από το κράτος και συνεπάγονταν ικανοποιητικά μερίσματα στους μετόχους τους στη μητρόπολη. Μέτοχος πολλές φορές ήταν και το κράτος.
- Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών. 1602. Η σημαντικότερη εταιρεία αποικιακού εμπορίου.
- Εμπορικούς σταθμούς διατήρησαν και στην ινδική χερσόνησο και στην Κεϋλάνη
- Δεν εγκαταστάθηκαν άποικοι. Ήταν κύρια εμπορικοί σταθμοί. Η μόνη μαζική εγκατάσταση έγινε στο Κέιπ Τάουν στη Ν.Αφρική όπου εκτόπισαν τους Πορτογάλους. Στην αποικία αυτή εγκαταστάθηκαν αργότερα και Γερμανοί και Γάλλοι προτεστάντες.

Andries Beeckman, The Castle of Batavia, 1661, oil on canvas, (Rijksmuseum). Στη Μπατάβια (Τζακάρτα) είχε την έδρα της η Ολλανδική Εταιρεία Ανατολικών Ινδιών

18ος αι. Νέες αποικιακές δυνάμεις. Μ. Βρετανία

- Η εδαφική θέση της Βρετανίας ευνοούσε τη ναυτική ανάπτυξη, την μη εμπλοκή σε ηπειρωτικούς πολέμους και την ηρεμία στην οικονομική ζωή. Η συσσώρευση εμπορικής και ναυτικής εμπειρίας, καθώς και πειρατικού κεφαλαίου δημιούργησαν τις πολιτικές, στρατιωτικές και ψυχολογικές συνθήκες για την ανάπτυξη της αποικιοκρατίας.
- Κατά τον 17ο αι. η Αγγλία καταλαμβάνει και οργανώνει φυτείες των Ισπανών, Ολλανδών και των Γάλλων στη Β.Αμερική
- Απέκτησε αποικιακά ερείσματα στην Ινδία και στη Δυτική Αφρική οπότε ήλεγχε τη ροή του δουλεμπορίου, ενώ επεδίωκε να καταλάβει και το Ακρωτήριο της Καλής Ελπίδας
- Αποικίες φυτειών έχουν στην Καραϊβική (Βερμούδες, Αντίλλες, Τζαμάικα (ζάχαρη και κακάο)> ελάχιστοι λευκοί και περισσότεροι μαύροι δούλοι.
- Στη Δ.Αφρική> αποικίες εγκατάστασης στη Γκάμπια και Σιέρρα Λεόνε και εμπορικούς σταθμούς από εταιρίες με στόχο τον έλεγχο του δουλεμπορίου.
- Στη Ν.Αφρική> εκτοπίζουν τους Ολλανδούς από το 1795 ως το 1806
- Ωκεανία> ανακαλύπτεται τελευταία και εποικίζονται αρχικά με βαρυποινίτες στην ΝΑ Αυστραλία

19ος αι. Ο κόσμος σε αποικίες

- Η Μ. Βρετανία ήταν, η ισχυρότερη αποικιακή δύναμη, Κατείχε αποικίες με πληθυσμούς κυρίως λευκών (Καναδάς, Αυστραλία, Νέα Ζηλανδία), αποικίες με πληθυσμούς κυρίως ντόπιων (Ινδία, Πακιστάν, Αφγανιστάν, Νότια Αφρική κ.ά.), ενώ έλεγχε και διάφορα στρατηγικά σημεία (Γιβραλτάρ, Μάλτα, Κύπρος κ.ά.).
- Η Γαλλία διέθετε αποικίες στην Αφρική (Τυνησία, Αλγερία, Μαρόκο, Σενεγάλη, Μαυριτανία κ.ά.) και στην Άπω Ανατολή (Ινδοκίνα: Βιετνάμ, Λάος, Καμπότζη).
- Άλλα ευρωπαϊκά κράτη, όπως το Βέλγιο, η Πορτογαλία, η Ισπανία, η Ιταλία, η Ολλανδία και η Γερμανία, διέθεταν μικρό αριθμό αποικιών.
- Την ίδια εποχή, η Ρωσία, καταλαμβάνοντας και εποικίζοντας ολόκληρη τη βόρεια Ασία, επέκτεινε την κυριαρχία της μέχρι τις ακτές του Ειρηνικού ωκεανού.
- Επίσης, αυτή την περίοδο, η Αγγλία και η Γαλλία άρχισαν να διεισδύουν στην Κίνα.
- Έτσι, στα 1900, το 90% των εδαφών της Αφρικής και μεγάλο μέρος των εδαφών της Ασίας βρίσκονταν υπό αποικιακό έλεγχο.

20ος αι. Αποαποικιοποίηση;

- Από τα τέλη του 18ου αιώνα ξεκινάει η αποαποικιοποίηση της Αμερικής: Αμερικανική Επανάσταση (1770) και ανεξαρτησία (1776), Αϊτινή Επανάσταση (1791), Βραζιλιάνικη Ανεξαρτησία (1821) κτλ.
- Ωστόσο, την ίδια εποχή εκδηλώνεται η Διαμάχη για την Αφρική, της οποίας η αποαποικιοποίηση γενικεύεται μετά το Β Παγκόσμιο Πόλεμο, μέχρι και το 1975.
- Η αποαποικιοποίηση της Ασίας έλαβε χώρα κυρίως από το 1945 μέχρι το 1960.

Υπεξούσια σώματα

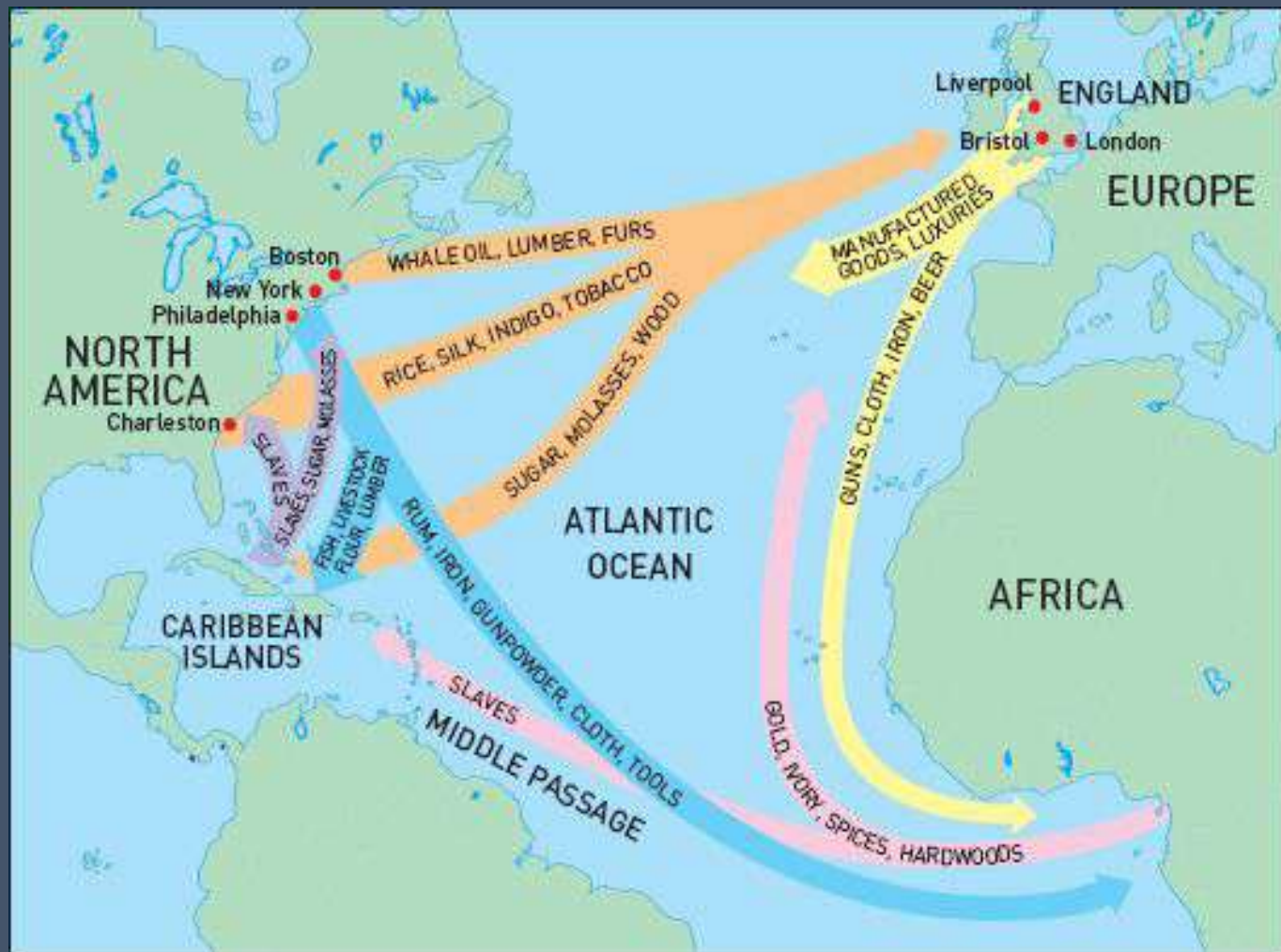
- Σύμφωνα με τις μεταποικιακές σπουδές, ο όρος "υπεξούσιος" χρησιμοποιείται για τους αποικιοκρατούμενους πληθυσμούς, που αποκλείονται κοινωνικά, πολιτικά και γεωγραφικά από την εξουσία. Ο όρος απαντάει στα Σημειωματάρια Φυλακής του Antonio Gramsci (1929-1935).
- Είναι αυτοί που βρίσκονται στο περιθώριο, οι "άλλοι".
- Παραδείγματα υπεξούσιων σωμάτων είναι οι γυναίκες, οι σκλάβοι, οι ντόπιοι πληθυσμοί, για την περίοδο που εξετάζουμε. Σήμερα εφαρμόζουμε τον όρο και για τους μετανάστες, τους φτωχούς, τους κοινωνικά αποκλεισμένους.
- Συνήθως, η δραστηριότητα αυτών των ανθρώπων παραβλέπεται, αγνοείται ή ερμηνεύεται λανθασμένα στην επίσημη ιστορία.

Το δουλεμπόριο

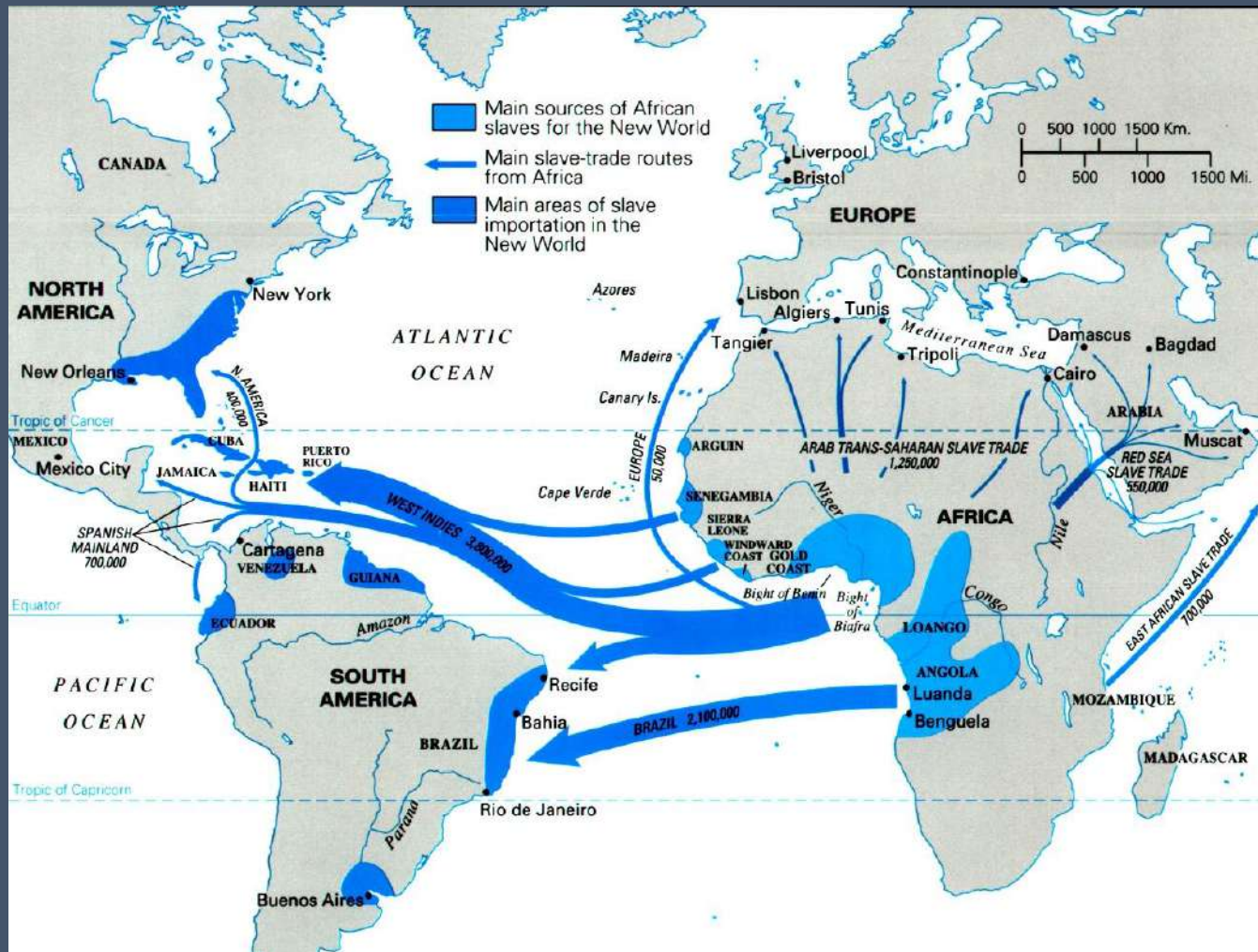
- Από τις αρχές του 16ου ως τα μέσα του 19ου αιώνα, δημιουργείται ένα εμπορικό μοντέλο, με βάση το οποίο στέλνονται όπλα, υφάσματα και κρασί από την Ευρώπη στην Αφρική, σκλάβοι από την Αφρική στην Αμερική και ζάχαρη και καφές από την Αμερική στην Ευρώπη.
- Ήδη από τα τέλη του 15ου αιώνα οι Πορτογάλοι μεταφέρουν Αφρικανούς προς τις αποικίες τους, για να χρησιμοποιηθούν ως εργάτες σε καθεστώς δουλείας.
- Μέχρι τις αρχές του 17ου αιώνα, οι Πορτογάλοι και οι Ισπανοί έχουν την πρωτοκαθεδρία.
- Μετά το 17ο αιώνα οι Ολλανδοί γίνονται οι μεγαλύτεροι δουλέμποροι.
- Από τον 18ο αιώνα και έπειτα οι Άγγλοι και οι Γάλλοι ελέγχουν το μισό δουλεμπόριο, μεταφέροντας ανθρώπους κυρίως από τη Σενεγάλη και την κοιλάδα του Νίγηρα προς τις αποικίες τους.
- Το 18ο αιώνα, μετά από συμφωνία με την Ισπανία, η Αγγλία αποκτά το μονοπώλιο του διατλαντικού δουλεμπορίου.

J. M. W. Turner, Το Καράβι των Σκλάβων, 1840. Ο πίνακας εμπνεύστηκε από τη σφαγή στο βρετανικό πλοίο Zong (1781). Ο πλοίαρχος διέταξε να πετάξουν στη θάλασσα περισσότερους από 130 δούλους για να λάβει ασφαλιστική αποζημίωση.

Το "τρίγωνο" του διατλαντικού εμπορίου κατά το 18ο αιώνα

Δουλεμπόριο, από την Αφρική προς την Αμερική, την Ευρώπη και την Ασία.

Λίβερπουλ, Διεθνές
Μουσείο Δουλειάς

Το παρελθόν είναι παρόν. Σημάδια της αποικιοκρατίας σήμερα.

- Πολλά μέρη του κόσμου βρίσκονται κάτω από άμεση στρατιωτική κυριαρχία (Παλαιστίνη, Κασμίρ, Κριμαία, Δυτική Σαχάρα κτλ.)
- Οι πρώην αποικιοκρατικές δυνάμεις διατηρούν ακόμα έλεγχο στις πρώην αποικίες, μέσα από οικονομική δραστηριότητα και πολιτικό έλεγχο.
- Σε χώρες όπως τον Καναδά, την Αυστραλία, τις ΗΠΑ, τη Νέα Ζηλανδία, την Αυστραλία, οι ντόπιοι πληθυσμοί ζουν ακόμα εκτοπισμένοι από τη γη τους και περιθωριοποιημένοι κοινωνικά.
- Η αποικιοκρατία έχει διαμορφώσει τον τρόπο με τον οποίο βλέπουμε το φυλετικό διαχωρισμό, την τάξη, τους πολιτισμούς, το φύλο και τη σεξουαλικότητα. Όπως θα δούμε σε άλλη ενότητα, πολλές από τις διακρίσεις που γίνονται σήμερα, έχουν την ρίζα τους στην περίοδο της αποικιοκρατίας.
- Η αποικιοκρατία συνεχίζει να υπάρχει, όπως θα δούμε, με πιο σύγχρονα πρόσωπα (νεοαποικιοκρατία, τεχνοαποικιοκρατία κτλ.), που εκδηλώνεται στα σύνορα, τη μετανάστευση, την έλλειψη ίσων δικαιωμάτων, τις εργασιακές συνθήκες κτλ.
- Οι διαχωρισμοί που δημιούργησαν ή ενθάρρυναν οι αποικιοκράτες, βρίσκονται ακόμα και σήμερα στη βάση πολεμικών συγκρούσεων.

**Ποια ήταν η σχέση της
ανθρωπολογίας με την
αποικιοκρατία;**

Η Ανθρωπολογία μέσα στην Αποικιοκρατία.

- Πολύ συχνά γίνεται λόγος για την Ανθρωπολογία ως “παιδί” ή “υπηρέτρια” της Αποικιοκρατίας.
- Η Ανθρωπολογία προκύπτει μέσα από τις υλικές και πνευματικές συνθήκες που επικρατούν κατά τη διάρκεια της Αποικιοκρατίας.
- Η αποικιοκρατική εξουσία έκανε δυνατή την ανθρωπολογική μελέτη πεδίου και καθόρισε το αντικείμενο της ανθρωπολογικής έρευνας, καθιστώνταν τις "πρωτόγονες" κοινωνίες που βρισκόταν υπό Ευρωπαϊκή κυριαρχία προσιτές στη μελέτη: Συνήθως οι Βρετανοί ανθρωπολόγοι έγραφαν για τις Βρετανικές αποικίες, οι Γάλλοι για τις γαλλικές, και οι Αμερικάνοι έγραφαν για τους γηγενείς πληθυσμούς και τη Λατινική Αμερική.
- Πολλοί ανθρωπολόγοι δέχονται κριτική για την συμβολή τους στον τρόπο που έθεσαν την έρευνά τους στις υπηρεσίες της αποικιοκρατικής εξουσίας ή επειδή δεν αναγνωρίζουν την πολιτική διάσταση της έρευνάς τους και το πώς θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ενάντια στο συμφέρον των ανθρώπων που μελετούν.

Ανθρωπολόγοι στο
Αφγανιστάν και το Ιράν,
2007
Ανθρωπολογοποίηση του
Στρατού ή
Στρατιωτικοποίηση της
Ανθρωπολογίας;

Μια “αντικειμενική” ματιά;

- Πολλοί από τους ανθρωπολόγους των αρχών του 20ού αιώνα, μπορεί να θεωρούν ότι μελετώντας τους άλλους ανθρώπους συστηματικά, μέσα από ένα σύστημα γνώσης και έρευνας, μπορούσαν να έχουν μια αντικειμενική άποψη των πραγμάτων.
- Όμως αυτό το σύστημα γνώσης δημιουργείται σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο, από έναν συγκεκριμένο πολιτισμό. Η εμπειρία αυτή δεν είναι πανανθρώπινη. Δεν υπάρχει μόνο μία αντικειμενική πραγματικότητα, στην οποία έχουν πρόσβαση οι δυτικοί.
- Οι ανθρωπολόγοι αυτοί ήταν συγκεκριμένης τάξης, και ήταν άντρες. Δηλαδή υπήρχαν πολλές εμπειρίες και βιώματα που έμεναν απέξω, που σχετίζονται με διαφορετικές τάξεις/ φύλα.
- Κανείς δεν μπορεί να βγάλει την προσωπική του ταυτότητα και το προσωπικό του βίωμα από την εξίσωση.
- Ακόμα και όταν ο/η ανθρωπολόγος ανήκει στην κοινότητα που μελετάει, η ιδιαίτερη θέση του (τάξη, εκπαίδευση, εμπειρίες, φύλο κτλ.) μπορούν να τον/την καθιστούν ως “εξωτερικό” παρατηρητή/τρια της ομάδας που μελετάει

Κατηγοριοποιήσεις ανθρώπων και αποικιοκρατικός ρατσισμός

Ο ρατσισμός γενικά χρησιμοποιείται από μια κυρίαρχη ομάδα για να δικαιολογήσουν την προνομιακή θέση τους. Πίσω από το ρατσισμό, πάντα υπήρχαν επιστημονικές/ ψευδοεπιστημονικές θεωρίες που δικαιολογούσαν την κατηγοριοποίηση, όπως για παράδειγμα τα ανθρωπομετρικά χαρακτηριστικά που διαχώριζαν τους ευρωπαίους από τους ντόπιους πληθυσμούς.

Ιδεολογικές βάσεις αποικιοκρατικού ρατσισμού:

- η διαφορά μεταξύ των πολιτισμών μεταξύ του αποικιοκράτη και του αποικιοκρατούμενου, πχ. αυτοί είναι παραδοσιακοί, εμείς μοντέρνοι, αυτοί έχουν προκαταλήψεις, εμείς είμαστε ορθολογικοί, είναι αγροτικοί λαοί εμείς βιομηχανικοί κτλ. Παρουσιάζεται σαν να μην υπάρχει τίποτα κοινό ανάμεσα στους πολιτισμούς αυτούς. Έτσι η αποικιοκρατία παρουσιάζεται σαν ιεραποστολή, σαν εκπολιτισμός των "αγρίων".
- η χρήση της υποτιθέμενης διαφοράς ως κανόνα και απόλυτης αλήθειας.
- η εκμετάλλευση των αποικιοκρατούμενων προς όφελος των αποικιοκρατών

Η αποικιοκρατική σκέψη μέσα στην Ανθρωπολογία

- **υποκειμενικότητα:** μπορεί οι άνθρωποι που αποτελούν αντικείμενο μελέτης της έρευνας να θεωρούν ότι δεν τους εκπροσωπούν τα όσα παρατηρεί ή γράφει ο ανθρωπολόγος.
- **έλλειψη ισορροπίας:** οι άνθρωποι που μελετάει ο ανθρωπολόγος δεν θα μπορούσαν ποτέ να είναι στη δική του θέση. (πχ. να έρθει ένας πολεμιστής Μασάι για να μελετήσει τους αστούς στο Λονδίνο)
- **υλικές συνθήκες:** Ο ανθρωπολόγος που πηγαίνει σε μακρινές φυλές, έχει τόσο την δυνατότητα, που πηγάζει μέσα από την αποικιοκρατική εξουσία (πχ. υπάρχουν πλοία που κάνουν το ταξίδι αυτό), μέσα από την διαφορά οικονομικού και μορφωτικού επιπέδου, αλλά διαθέτει και τα εργαλεία για να το κάνει.
- **εργαλεία:** τα εργαλεία της ανθρωπολογικής μελέτης διαμορφώθηκαν μέσα σε ένα πλαίσιο που σχετίζεται με τον Δυτικό τρόπο σκέψης
- **εκπαιδευτικό πλαίσιο:** Τα Πανεπιστημιακά Ιδρύματα όπου αναπτύχθηκε η ανθρωπολογία, στο παρελθόν είχαν χορηγούς/ ευεργέτες που πλούτισαν στις αποικίες, κάποιοι ακόμα και από το δουλεμπόριο.

Εξαγωγή γνώσεων και φυσικών πόρων

- Ανθρωπολογία ως εξαγωγή γνώσης, δεδομένων: η αποικιοκρατική δύναμη ένωθε ότι είχε το δικαίωμα να πάρει οτιδήποτε μπορεί να είχε αξία στην αποικιοκρατία, ακόμα και τη γνώση.
- Το κέντρο της γνώσης για ένα αποικιοκρατούμενο έθνος βρίσκεται έξω από αυτό το έθνος.
- Η αποικιοκρατία δεν ήταν μονάχα οικονομική εκμετάλλευση, αλλά είχε και μια επιστημονική διάσταση. Οι αποικιοκράτες λοιπόν παίρνουν τον έλεγχο κάθε πηγής πλούτου, πρώτες ύλες, και με τον ίδιο τρόπο, σύμφωνα με τον J. Galtung (Scientific Colonialism, 1967), υπήρχε η αντίληψη ότι θα έπρεπε να έχουν απεριόριστη πρόσβαση στην εξόρυξη δεδομένων, την επεξεργασία τους σε μελέτες και τις δημοσιεύσεις που γίνονται σε περιοδικά της δύσης κατά τρόπο που να βοηθάνε τους ίδιους τους ανθρωπολόγους και το σύστημα γνώσης στη δύση.
- Κάτι παρόμοιο συμβαίνει και σήμερα με την εξαγωγή δεδομένων από χώρες της Αφρικής από τις μεγάλες τεχνολογικές εταιρείες (πχ. Facebook, Google).

Ο “Άλλος” ως μέσο αντίληψης του Εαυτού

- Εκδηλώνουν λοιπόν την επιθυμία αυτών των ανθρώπων να μάθουν για τους Άλλους, όμως στην ουσία αυτό που βγαίνει είναι το ποιοι είναι οι ίδιοι. Γιατί ο εαυτός δομείται μόνο σε αντίθεση με κάποιον άλλον. Χωρίς τον άλλον δεν υπάρχει ο εαυτός, ιδίως όταν μιλάμε για μια συλλογική συνείδηση ταυτότητας.
- Κατά συνέπεια, δεν είναι το κέντρο που ορίζει την περιφέρεια, αλλά η περιφέρεια που ορίζει το κέντρο (C.T. Mohanty, 1984)
- Οι δυτικοί ευρωπαίοι δημιουργούν την ταυτότητά τους σε αντίστιξη με τους "πρωτόγονους" "Άλλους". Σε κάποιες περιπτώσεις βλέπουν σε αυτούς τους άλλους μια αντανάκλαση του πώς ήταν ο δικός τους πολιτισμός παλαιότερα -βλ. το slide για τον πριμιτιβισμό σε αυτό το αρχείο.

**Μπορούμε να
αποαποικιοποιήσουμε
την Ανθρωπολογία;**

Εθνοκεντρισμός vs. Πολιτισμικός σχετικισμός

Όταν κάποιος/α χρησιμοποιεί το δικό του πολιτισμό, εθνικότητα, εμπειρία ως μέτρο σύγκρισης για να κρίνει άλλους πολιτισμούς, αντιλήψεις και ανθρώπους. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε ιεράρχηση των πολιτισμών/ ανθρώπων (οι "Άλλοι" μπαίνουν σε κατώτερη θέση).

Όταν κάποιος/α θεωρεί ότι οι αξίες και οι κανόνες ενός πολιτισμού δεν θα έπρεπε να αξιολογούνται με βάση έναν άλλο πολιτισμό, αλλά θα έπρεπε να αξιολογούνται με βάση τον ίδιο το πολιτισμό (βλ. F. Boas). Ωστόσο, και αυτή η αντίληψη μπορεί να δηλώνει έλλειψη κριτικής προσέγγισης προς τις ανισότητες.

Προς μια αποαποικιοποίηση της Ανθρωπολογίας

- Στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970 γίνεται κριτική της ιστορίας και των μεθόδων της ανθρωπολογίας, ως "παιδί" και "υπηρέτρια" της Αποικιοκρατίας.
- Είναι η εποχή που αυξάνεται η κριτική και η πολιτική αντίσταση απέναντι στην Αποικιοκρατία: αποαποικιοποίηση Αφρικής και Ασίας. Την ίδια εποχή στην Αμερική εκδηλώνεται το Κίνημα της Απελευθέρωσης των Μαύρων (Black Power Movement) και πολλοί ανθρωπολόγοι που επηρεάζονται από αυτό μιλάνε για την εμπειρία τους ως υπεξούσια σώματα - William Willis (1921-1983), Diane Lewis (1931-2015), Charles Valentine (1929-1990).
- Στις δεκαετίες του 1980 και του 1990 ήταν μια συζήτηση πολύ δημοφιλής, στην οποία συμμετείχαν άτομα από αποικιοκρατούμενες κοινωνίες ή υπεξούσια σώματα.

Καλές πρακτικές...

- **Αναθεώρηση του κανόνα:** Δεν αρκεί να προσθέσουμε τις φωνές των "Άλλων", σε ένα ήδη ολοκληρωμένο πρότζεκτ, πρέπει να αναθεωρήσουμε τις γνωσιακές βάσεις και μεθόδους, τον τρόπο που παράγεται και δομείται η γνώση.
- **Νέες μεθοδολογίες:** Πρέπει να σκεφτούμε πώς αντλούμε πληροφορίες από τις κοινότητες, την προσέγγιση προς διαφορετικούς πολιτισμούς/ κουλτούρες, συμμετοχή επί ίσοις όροις στη συζήτηση (και αν είναι δυνατόν, να γίνεται πρόσκληση από την ίδια την κοινότητα).
- **Εργαλεία:** Συνέργεια με τις κοινότητες στις οποίες γίνεται η έρευνα, επικοινωνία με αυτές αλλά και αναθεώρηση των τρόπων που λειτουργεί η σύγχρονη ακαδημαϊκή έρευνα (πχ. η ιεράρχηση ακαδημαϊκών ιδρυμάτων, η διανομή των πόρων, οι δημοσιεύσεις σε ακαδημαϊκά περιοδικά κτλ.).

...και εμπόδια

- **Προσέγγιση:** Οι ανθρωπολόγοι είναι μαθημένοι να βλέπουν τον "Άλλο" στον εαυτό τους και τον εαυτό τους στον Άλλον. Πέρα από αυτό όμως, πρέπει να βλέπουν τη δική τους θέση, μέσα από ένα πρίσμα διαθεματικότητας. Να δει το φύλο, την κοινωνική τάξη, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την εκπαίδευση, τον τόπο όπου μεγάλωσε κτλ.
- **Παραγωγή γνώσης:** οι ανθρωπολόγοι από τον Παγκόσμιο Νότο δεν έχουν την ίδια πρόσβαση στην παραγωγή της γνώσης (πχ. υπάρχουν περισσότεροι μη αφρικανοί ανθρωπολόγοι με μελέτες που αφορούν την Αφρική παρά αφρικανοί). Πολλές φορές, όταν δίνεται φωνή σε ανθρωπολόγους από τον Παγκόσμιο Νότο, τους ανατίθεται η ευθύνη να αποικιοποιήσουν τη γνώση μέσα από τις μελέτες τους.
- **Όμως...** Είναι δυνατόν να μιλάμε για αποαποικιοποίηση, όταν οι αποικιοκρατικές δομές μένουν στη θέση τους;

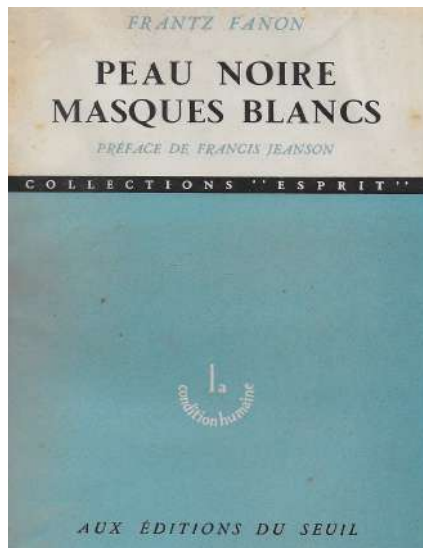
“

Τα εργαλεία του αφέντη ποτέ δεν θα
γκρεμίσουν τον οίκο του αφέντη

Audre Lorde

”

Frantz Fanon, Μαύρο δέρμα, Λευκές μάσκες

Fanon, F. (1952). Peau Noire, Masques Blancs. Paris: Aux Editions du Seuil.

Εξετάζονται τα αποτελέσματα της αποικιοκρατίας και του ρατσισμού στην ταυτότητα των μαύρων. Δίνει μια οπτική στη ζωή ενός μαύρου ανθρώπου, που μεγαλώνει με την οπτική ενός λευκού, γιατί μεγαλώνει σε μια κοινωνία όπου κυριαρχούν οι λευκοί. Συνεπώς, οι ήρωες (στην ιστορία, στην λαϊκή κουλτούρα) είναι λευκοί και οι κακοί μαύροι. Στην ιστορία μαθαίνει ότι οι λευκοί ήταν φορείς του πολιτισμού και οι μαύροι άγριοι που εκπολιτίστηκαν. Οι μαύροι πρέπει να ανταποκρίνονται στα πρότυπα των λευκών και να προσπαθούν να γίνουν και οι ίδιοι λευκοί...

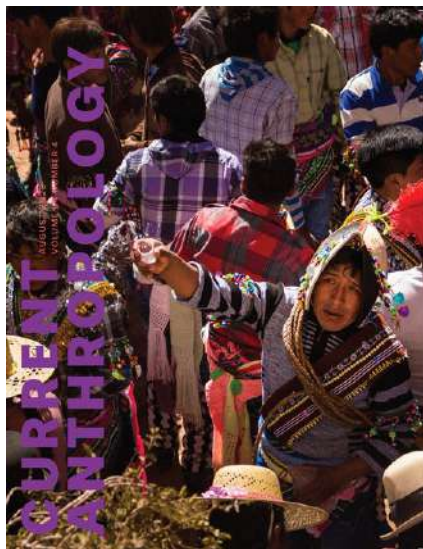
“

Το αίσθημα κατωτερότητας του αποικιοκρατούμενου είναι αλληλένδετο με το αίσθημα ανωτερότητας του Ευρωπαίου. Ας έχουμε τη γενναιότητα να το πούμε ευθέως: Ο ρατσιστής είναι αυτός που κατασκευάζει τον κατώτερό του.

Franz Fanon, Μαύρο Δέρμα, Λευκές Μάσκες

”

Diane Lewis, Anthropology and Colonialism

Lewis, D. (1973). Anthropology and Colonialism. *Current Anthropology*, 14(5), 581–602. <http://www.jstor.org/stable/2741037>

Η Lewis εξετάζει πτυχές της αποικιοκρατίας στην ανθρωπολογία και στους ανθρώπους που γίνονται αντικείμενα μελέτης.

Παρατηρεί ότι οι ανθρωπολόγοι που ζητούσαν αναθεώρηση της εθνογραφικής μελέτης πολύ σπάνια έβλεπαν το δικό τους ρόλο και τη δομή που τους βοηθούσε να διεξάγουν την έρευνά τους, δηλαδή την αποικιοκρατία.

Η αποικιοκρατία καθόρισε τη σχέση μεταξύ των ανθρωπολόγων και των ατόμων που μελετούσαν, και βλέπει την επίδρασή της στη μεθοδολογία και τις βασικές έννοιες της ανθρωπολογίας. Πχ. ο ρόλος του “αντικειμενικού εξωτερικού παρατηρητή” είναι μια ακαδημαϊκή έκφραση της αποικιοκρατίας.

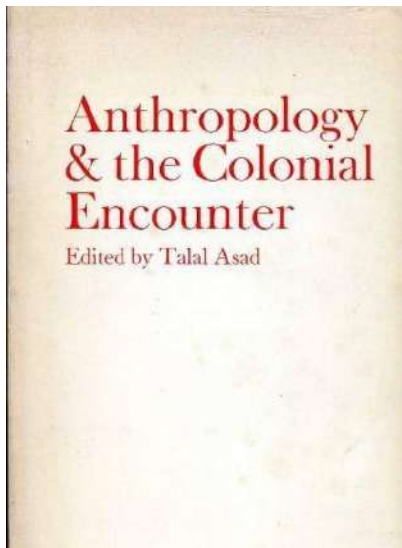
“

Η ανθρωπολογία έχει συνεισφέρει στο χάσμα μεταξύ Δυτικού και μη Δυτικού πολιτισμού, παρέχοντας πληροφορίες που στηρίζουν τις νοητικές κατασκευές αυτών που είναι σε θέση εξουσίας. Οι ανθρωπολόγοι, που βλέπουν έναν πολιτισμό από έξω, καταγράφουν τις διαφορές μεταξύ αυτού του πολιτισμού και του δυτικού πολιτισμού. Η υπογράμμιση των διαφορών μεταξύ των δύο ομάδων δεν είναι καθεαυτή ρατσιστική, αλλά αποκτάει τέτοια χροιά μέσα στο αποικιοκρατικό πλαίσιο.

Diane Lewis, *Anthropology and Colonialism*

”

Talal Asad, Anthropology & The Colonial Encounter

Asad, T. (1973) *Anthropology and the Colonial Encounter*. New York: Humanity Books.

Κείμενα από Βρετανούς ανθρωπολόγους που επηρεάζονται από την μετααποικιακή σκέψη, ιδίως στις χώρες όπου δούλευαν, και διερευνούν την σχέση της ανθρωπολογίας με την αποικιοκρατική εξουσία.

Διαπιστώνουν διαφοροποιήσεις (πχ. άλλοι ανθρωπολόγοι συνεργάστηκαν, ενώ άλλοι ανέπτυξαν μια κριτική στάση απέναντι στο σύστημα διακυβέρνησης).

Αυτό που προκύπτει είναι ότι τελικά η ανθρωπολογία δεν ήταν ούτε βοήθημα στην αποικιοκρατική διοίκηση, ούτε αντανάκλαση της αποικιοκρατικής ιδεολογίας, αλλά μπορούσε να είναι πολλά διαφορετικά πράγματα.

“

Η βασική πραγματικότητα που κατέστησε δυνατή και αποτελεσματική την προπολεμική κοινωνική ανθρωπολογία ήταν η σχέση εξουσίας μεταξύ κυρίαρχων (Ευρωπαϊκών) και κυριαρχούμενων (μη-Ευρωπαϊκών) πολιτισμών. Πρέπει να ρωτήσουμε τους εαυτούς μας πώς αυτή η σχέση επηρέασε τις πρακτικές προϋποθέσεις της κοινωνικής ανθρωπολογίας, πώς χρησιμοποιήθηκε η γνώση, πώς πραγματεύτηκαν συγκεκριμένα θέματα, τον τρόπο αντίληψης και αντικειμενοποίησης των ξένων κοινωνιών, και τον ισχυρισμό του ανθρωπολόγου ότι είναι πολιτικά ουδέτερος. Η αποικιοκρατική δομή εξουσίας κατέστησε την ανθρωπολογική μελέτη προσιτή και ασφαλή -εξαιτίας της έγινε πρακτικά δυνατή η παρατεταμένη φυσική εγγύτητα μεταξύ του Ευρωπαίου που παρατηρούσε και του μη Ευρωπαίου που ζούσε. Κατέστησε δυνατή την ανθρώπινη οικειότητα στην οποία στηρίζεται η ανθρωπολογική έρευνα, αλλά διασφάλισε ότι αυτή η οικειότητα θα ήταν μονόπλευρη και προσωρινή.

Talal Asad, Introduction, Anthropology and the Colonial Encounter

”

Γενικά...

Στην πραγματικότητα οι ανθρωπολόγοι, ήδη από τον προηγούμενο αιώνα, είχαν μια πολύ **διαφοροποιημένη στάση** απέναντι στην αποικιοκρατική εξουσία.

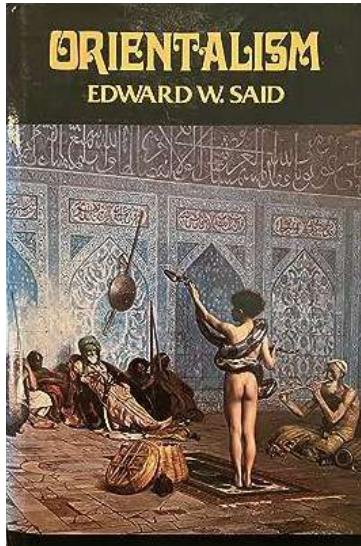
Σίγουρα, η ύπαρξη της αποικιοκρατίας τους **βοήθησε** να βρεθούν εκεί που βρέθηκαν για να κάνουν την έρευνά τους.

Όμως, ενώ υπήρχαν όντως περιπτώσεις όπου προώθησαν αυτή την αποικιοκρατική αντίληψη, και **αναπαρήγαγαν αυτή την εξουσιαστική σχέση**, σε άλλες περιπτώσεις ανέπτυξαν έναν **κριτικό λόγο** απέναντι στην αποικιοκρατική διοίκηση, πολλές φορές αντι-αποικιοκρατικό.

Σε κάθε περίπτωση, η επιρροή τους στις τοπικές πολιτικές ήταν **περιορισμένη**.

**Αποικιοκρατία,
Ανθρωπολογία και
Πολιτισμός**

Edward W. Said, Οριενταλισμός

Said Edward W. *Orientalism*. First ed. Pantheon Books 1978.

- Οριενταλισμός είναι η απεικόνιση της Ανατολής (Μέση Ανατολή, Ασία, Βόρεια Αφρική) ως κάτι εξωτικό, άχρονο, άγριο, απολίτιστο, ερωτικό κτλ.
- Η αντίληψη αυτή αντανακλάται στην τέχνη, τη λογοτεχνία αλλά και την επιστήμη.
- Ο Οριενταλισμός υποδηλώνει την υποτιθέμενη πολιτιστική ανωτερότητα των Ευρωπαίων απέναντι στην Ισλαμική Ανατολή και έτσι αιτιολογεί την κυριαρχία τους.
- Ο Said βρίσκει δείγματα του Οριενταλισμού από τα αρχαία χρόνια μέχρι τις αμερικανικές παρεμβάσεις στη Μέση Ανατολή.
- Η άνθιση του Οριενταλισμού ταυτίζεται με το απόγειο της Ευρωπαϊκής αποικιοκρατικής δύναμης.
- Η μελέτη του Οριενταλισμού προϋποθέτει κριτική στάση απέναντι στην εξουσία.

“

Ο Οριενταλισμός, λοιπόν, δεν είναι ένα απλό πολιτικό αντικείμενο ή πεδίο που αντανακλάται παθητικά από την κουλτούρα, τη διανόηση ή τους θεσμούς [...] Είναι μάλλον μια κατανομή της γεωπολιτικής συνείδησης σε κείμενα αισθητικά, θεωρητικά, οικονομικά, κοινωνιολογικά, ιστορικά και φιλολογικά· είναι η επεξεργασία όχι μόνο μιας βασικής γεωγραφικής διάκρισης (ο κόσμος αποτελείται από δυο άνισα ημισφαίρια, το δυτικό και το ανατολικό) αλλά επίσης μιας ολόκληρης σειράς από "συμφέροντα" τα οποία [...] όχι μόνο παράγει αλλά και συντηρεί [...] είναι πάνω απ' όλα ένας λόγος ο οποίος [...] παράγεται και υπάρχει σε μεταβαλλόμενη ανταλλαγή με ποικίλες μορφές εξουσίας, διαμορφούμενος ως κάποιο βαθμό από τη συνομιλία του με εξουσίες πολιτικές (όπως τους αποικιακούς ή ιμπεριαλιστικούς οργανισμούς), εξουσίες πνευματικές (κυρίαρχες επιστήμες όπως η συγκριτική γλωσσολογία και η ανατομία ή οι σύγχρονες πολιτικές επιστήμες), εξουσίες πολιτισμικές (όπως ορθοδοξίες και κανόνες που αφορούν το γούστο, τα κείμενα, τις αξίες), εξουσίες ηθικές (όπως ιδέες σχετικά με το τι "εμείς" κάνουμε και τι "αυτοί" δεν μπορούν να κάνουν ή να καταλάβουν όπως "εμείς").

Edward W. Said

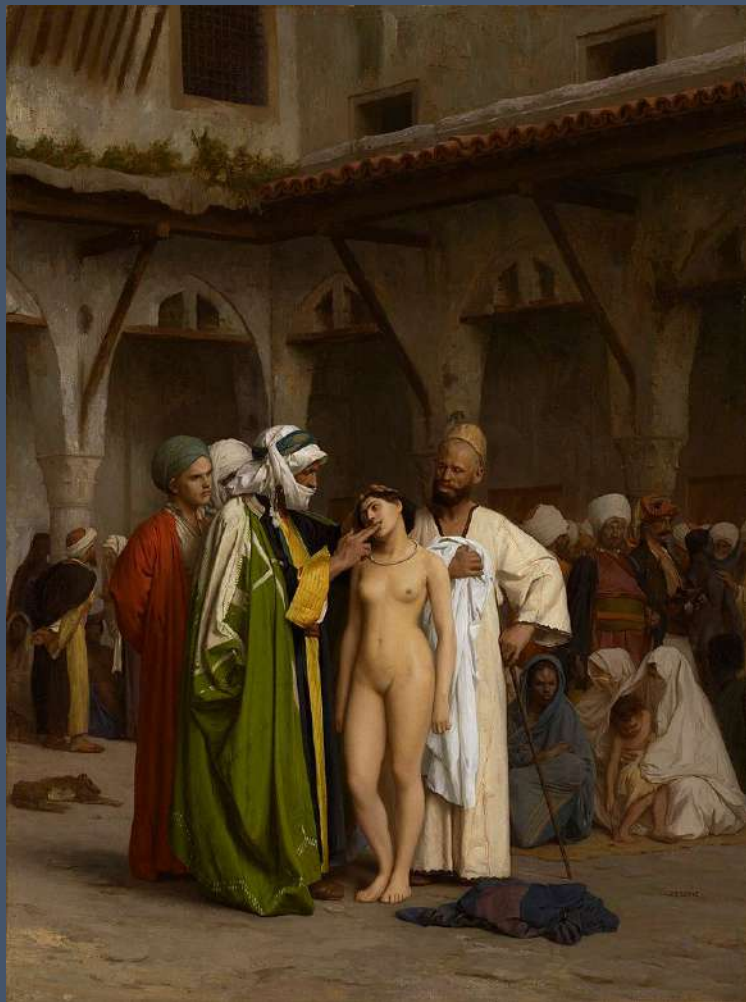
”

Οριενταλισμός στη Ζωγραφική

- Ρεύμα της Ευρωπαϊκής Τέχνης (19ος αιώνας) με έμφαση στα θέματα από την Ανατολή. Ανήκει στο ευρύτερο ρεύμα της Ακαδημαϊκής ζωγραφικής (με κάποια παραδείγματα από Ρομαντισμό ή Κλασικισμό).
- Στους πίνακες του Οριενταλισμού δίνεται η εντύπωση ότι ο χρόνος και η ιστορία έχουν μείνει στάσιμα, ότι δεν υπάρχει τεχνολογική, οικονομική, πολιτική αλλαγή.
- Οι Δυτικοί λείπουν από αυτούς τους πίνακες, όμως η εικόνα προορίζεται για το βλέμμα τους.
- Οι Ανατολίτες παρουσιάζονται ως απολίτιστοι, νωθροί, βίαιοι. Η βία των Ευρωπαίων λείπει από τις απεικονίσεις.
- Οι ακαδημαϊκοί ζωγράφοι που απεικόνιζαν Οριενταλιστικές σκηνές, θεωρείται ότι αποδίδουν την πραγματικότητα με “επιστημονική πιστότητα”. Απεικονίζουν κάθε λεπτομέρεια, αρχιτεκτονήματα, επιγραφές, πλακάκια, υφάσματα, που συντελούν στην ψευδαίσθηση της αληθοφάνειας (σε αντίθεση με το Ρομαντικό στυλ που έχει μεγαλύτερη ζωγραφικότητα). Είναι όμως μια εξολοκλήρου φανταστική εικόνα.
- Κάποιοι ζωγράφοι ταξιδεύουν στη Βόρειο Αφρική, άλλοι φέρνουν αντικείμενα στο ατελιέ.
- Οι προθέσεις τους δεν είναι να κάνουν εθνογραφική μελέτη, αλλά να χρησιμοποιήσουν την Ανατολή ως ένα εντυπωσιακό σκηνικό όπου παίζονταν διάφορες σκηνές/ φαντασιώσεις των Δυτικών.

Jean-Léon Gérôme,
Snake Charmer, 1879

Jean-Léon Gérôme,
Slave Market, 1866 /
Eugène Delacroix, Η
Ελλάδα στα ερείπια
του Μεσολογγίου,
1826

Πριμιτιβισμός

- **Η ιδέα του πριμιτιβισμού** σχετίζεται με προγενέστερα κείμενα περιηγητών, πχ. Bougainville, Voyage autour du monde (1771), και αντανakλά την ιδέα του “πολιτισμένου αγρίου”, βλ. Ντανιελ Ντεφόε, Ροβινσώνας Κρούσος (1719), επίσης απαντά στην ιδέα της “φυσικής κατάστασης” του Rousseau, στη Διατριβή για την Προέλευση και τις Βάσεις της Ανισότητας (1755).
- **Η φυγή από το δυτικό πολιτισμό** ήταν μια κριτική προς αυτόν, η οποία όμως γινόταν από Δυτικούς. Δεν είναι τυχαίο ότι οι πιο σημαντικές πηγές πριμιτιβισμού ήταν στις αποικίες.
- **Πριμιτιβισμός είναι το κίνημα της δυτικής τέχνης** (τέλη 19ου - αρχές 20ού αι.) που εμπνέεται από μη δυτικούς πολιτισμούς και την τέχνη τους. Ο Άλλος μπορεί να είναι το θέμα του έργου, νοσταλγία για έναν τρόπο ζωής ή και μια καθαρά αισθητική αναζήτηση.
- Paul Gauguin (1848-1903) Γάλλος ζωγράφος που αναζητά τη φυγή από το δυτικό τρόπο ζωής, αρχικά στη Βρετάνη, έπειτα στην Πολυνησία ήταν φυγή από το δυτικό τρόπο ζωής. Σε αντίθεση με τους Οριενταλιστές, ο Άλλος δεν τον απωθεί, αλλά τον ελκύει, θέλει να γίνει σαν και αυτούς.
- Ο Gauguin κάνει μια ανθρωπολογική μελέτη των Πολυνησίων, που αποτυπώνεται στα τετράδιά του και τους πίνακές του. Όμως η πριμιτιβιστική ματιά προς τον “αγνό”, “αυθεντικό” τρόπο ζωής του Άλλου, παραμένει μια δυτική ματιά, μάλιστα απογοητεύεται όταν βλέπει ότι οι Άλλοι δεν είναι έτσι.

Paul Gauguin, Ta
Matete, 1892

Η αισθητική του Άλλου

- Στις αρχές του 20ού αιώνα οι γαλλικές αποικίες εκτείνονται πέρα από την υποσαχάρια Αφρική και ιστορίες για τον πολιτισμό και τους ανθρώπους τους, καθώς και αντικείμενα πολιτιστικής αξίας, καταφθάνουν στη Γαλλία.
- Οι καλλιτέχνες του μοντερνισμού, όπως ο Pablo Picasso και ο Henri Matisse εμπνέονται από τις αφρικανικές μάσκες, ως αντικείμενα υψηλής αισθητικής αξίας.
- Άλλοι καλλιτέχνες ανακαλύπτουν σε αυτά μια μυστικιστική διάσταση (πχ. Σουρεαλιστές) ή την εκφραστική τους δύναμη (πχ. Εξπρεσιονιστές).
- Οι μάσκες αυτές βρισκόταν ανάμεσα στα εκθέματα μουσείων που επισκέπτονταν οι καλλιτέχνες (βλ. Trocadero) ή σε παλαιοπωλεία.
- Παράλληλα, λαμβάνουν χώρα παραστάσεις από μακρινές αποικίες, που ασκούν πολύ σημαντική επίδραση στο θέατρο της Δύσης, πχ. ο Anonin Artaud εμπνεύστηκε “Το Θέατρο της Σκληρότητας” από μια παράσταση που είχε έρθει από το Bali.

Matisse, Madame
Matisse, 1913 / Mask
of Shira Punu (Gabon)

Picasso, Les
Demoiselles
d'Avignon, 1907 /
Mbuya Mask, Pende
peoples (Congo)

Έκθεση Αποικιακής Τέχνης, Παρίσι 1931

- Είχαν προηγηθεί παρόμοιες εκθέσεις, όπως η αποικιακή έκθεση στη Μασσαλία, το 1903 και η Διεθνής Έκθεση στις Βρυξέλλες το 1897, όπου δημιουργήθηκε ένας “ανθρώπινος ζωολογικός κήπος” με ανθρώπους από το Κονγκό.
- Η έκθεση το 1931 είχε ως στόχο να απεικονίσει το “εκπολιτιστικό έργο της Γαλλίας στις αποικίες”, παρουσιάζοντας παράλληλα εκθέματα και από αποικίες του Βελγίου, της Ολλανδίας, της Πορτογαλίας και της Μ. Βρετανίας.
- Παρουσιάζονται παραστάσεις μουσικής και χορού, απομιμήσεις αρχιτεκτονικής από τις αποικίες, με διαφορετικές αναλογίες και χρήση, “χωριά ιθαγενών” από την Αφρική, μεταφορείς με τουκ τουκ κτλ. Δέχθηκε 8 εκατομμύρια επισκέπτες.
- Σύμφωνα με τον Paul Reynaud, υπουργό αποικιών της Γαλλίας “είναι στη φύση των πραγμάτων ότι οι άνθρωποι που έχουν φτάσει σε ένα ανώτερο σημείο εξέλιξης, να θέλουν να γείρουν προς αυτούς που είναι σε ένα κατώτερο επίπεδο για να τους σηκώσουν”.
- Είναι το απόγειο της Γαλλικής Αποικιοκρατίας, αλλά και εποχή μεγάλης αντίδρασης σε αυτήν.

EXPOSITION COLONIALE INTERNATIONALE - PARIS 1931

Ruberlet, Sculpt

21 TEMPLE D'ANGKOR VAT

Bianche, Archs

Διεθνής Αποικιακή
Έκθεση, Παρίσι 1931
(Αντίγραφο Ναού από
την Καμπότζη)

Έκθεση “Η Αλήθεια Για τις Αποικίες”, Παρίσι 1931-1932

- Μια αντι-έκθεση, ως αντίδραση στην κυρίως έκθεση. Είχαν προηγηθεί γελοιογραφίες σε καθημερινές εφημερίδες, αφίσες αντίδρασης στους δρόμους της πόλης, καλέσματα στους εργαζόμενους στην έκθεση για απεργία, και τεύχος της Monde με κριτική στην αποικιοκρατία.
- Στην οργάνωση της έκθεσης εμπλεκόταν η Ligue de Defense de la Race Negre, η Vietnamese Comité de Lutte, η Αντι-Ιμπεριαλιστική Λεγεώνα (χορηγός), το Κομμουνιστικό Κόμμα Γαλλίας και οι Σουρεαλιστές, που είχαν στενές σχέσεις με αυτό (Breton, Eluard, Aragon, Tanguy).
- Η έκθεση έλαβε χώρα στο Palais des Soviets, βάση των εργατικών συνδικάτων του Παρισιού (Σεπτέμβριος 1931-Φεβρουάριος 1932). Δέχθηκε 4.000 επισκέπτες.

Έκθεση “Η Αλήθεια Για τις Αποικίες”, Παρίσι 1931-1932

- Τμήματα έκθεσης:
 - ◆ Στρατιωτική κατάκτηση των αποικιών, οικονομική εκμετάλλευση ντόπιων. Έμφαση στην καταναγκαστική εργασία (πχ. σιδηρόδρομος στο Κονγκό, 17,000 απώλειες εργατών).
 - ◆ Επαναστατικά κινήματα στις αποικίες. Δράση Κομμουνιστικού Κόμματος στο Βιετνάμ και την Ινδονησία, τοπικές επαναστάσεις που κατεστάλησαν με τη βία.
 - ◆ Εικαστικές τέχνες, με ζωντανή και ηχογραφημένη μουσική. Το LDNR κάλεσε μουσικούς από την επίσημη έκθεση γι’ αυτό. Οι σουρεαλιστές έφεραν τέχνη από τις συλλογές τους.
- Παρά τις προθέσεις των διοργανωτών να εκφράσουν το αντι-αποικιακό αίσθημα, η έκθεση εγείρει σημαντικά ερωτήματα για την παρουσίαση τέχνης που ενέπνευσε τον “πριμιτιβισμό”
- Αν και με ανατρεπτική διάθεση, γίνεται και αναπαραγωγή εκθεσιακών πρακτικών που κυριαρχούσαν και στην επίσημη έκθεση.
- Τόσο στη μία έκθεση όσο και στην άλλη οι πολιτισμοί παρουσιάστηκαν για να προωθήσουν την ατζέντα των διοργανωτών, όχι για να εκφράσουν τις κοινότητες που σχετίζονται με αυτούς.

Έκθεση "Η Αλήθεια για τις Αποικίες", Παρίσι, 1931

Μουσεία τέχνης και εθνοτικά μουσεία

- Για πολλές δεκαετίες αναπαράγοταν η διαίρεση ανάμεσα σε “Μουσεία Τέχνης” (που είχαν αντικείμενα δυτικής τέχνης) και “Εθνοτικά Μουσεία”. Δηλαδή η δυτική τέχνη έμπαινε στη θέση της “ιστορίας”, ενώ η εξωευρωπαϊκή τέχνη στη θέση της “παράδοσης”.
- Η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς στο δυτικό κόσμο ταυτιζόταν με τη συντήρηση και έκθεση αντικειμένων σε μουσεία. Αντίθετα, για τους εθνοτικούς πολιτισμούς συνδεόταν με τη ζωντανή επιτέλεση.
- Τα αντικείμενα απομακρύνονται από τα συμφραζόμενά τους. Δεν δημιουργήθηκαν για να τα βλέπουμε στις προθήκες του μουσείου, αλλά για να πλαισιώνουν τελετουργίες.
- Η αρπαγή των αντικειμένων αυτών, σε συνδυασμό με τον ιεραποστολικό ζήλο, συνέβαλαν στην εξαφάνιση ορισμένων θρησκειών (δηλ. εν προκειμένω το μουσείο φθείρει τον πολιτισμό)
- Οι μάσκες έχασαν τη σύνδεσή τους με τα ζωντανά σώματα που τις νοηματοδοτούσαν.
- Μέχρι και τη δεκαετία του 1980, τα αντικείμενα αυτά προβάλλονταν ως “πηγή έμπνευσης”, σε αντιπαράθεση με τα αντικείμενα που προβάλλονταν ως “Δυτική τέχνη” (Hans Belting, 2006)

Musée d'Ethnographie
du Trocadéro, ίδρυση
1878.